

zijn vaak wat eenzellig en wantrouwig, zo niet weerspannig. Zijerkennen immers het bestaan van hun afwijkingen niet en dat geldt ook voor afwijkingen van het gebit. Om hun vertrouwen te winnen is het bijvoorbeeld noodzakelijk dat niet aanstonds een negatief oordeel over hun eventueel verwaarloosde gebitstoestand wordt geveld. Een al te kritische houding kan een aanvankelijk geschonken vertrouwen al dadelijk te niet doen. Daarom dient ook de tandarts van de merkwaardige geestesgesteldheid van patiënten met anorexia nervosa op de hoogte te zijn.

Overigens is nog niet te zeggen hoe de inzichten in het ziektebeeld zich op den duur zullen ontwikkelen. Wellicht

zal de neuro-endocrinoloog in de toekomst meer licht op het wezen van de ziekte kunnen werpen, maar voorhands lijkt anorexia nervosa een psychiatrisch ziektebeeld te zijn, dat ontstaat in het proces van het zelfstandig worden en waarvan de lichamelijke verschijnselen door de psychische veranderingen worden veroorzaakt.²

Summary:

Title: Anorexia nervosa.

Keywords: Pathology – Anorexia nervosa

On the basis of recent reports in the dental and medical literature the Editors discuss the dentally relevant symptoms of anorexia nervosa – a condition seen mostly in women – which is cha-

racterized by extreme aversion to food and a morbid fear of becoming fat.

The result is a pathological loss of body weight. The condition has somatic as well as psychological components, but the primacy of either has not yet been established. The principal dental implication is the development of erosion of teeth, probably due to the fact that nearly all these patients vomit frequently. Two cases are quoted.

Literatuur:

1. P. Stege, L. Visco-Dangler, L. Rye. Anorexia nervosa: review including oral and dental manifestations. *J Am Dent Assoc* 104: 648, 1982.
2. H. M. J. Krans. Anorexia nervosa. *Ned Tijdschr Geneesk* 124: 743, 1980.

November 1982.

V.

Boekbesprekingen

V.O. Lucia: *Modern gnathological concepts – updated*. 440 pag., 865 afb. Quintessence Publishing Co. Inc., Chicago, Berlin, Rio de Janeiro, Tokyo 1983. Prijs \$ 160,—, ISBN 0 86715 105 6.

In de inleiding stelt de auteur dat het hier een herschreven en bijgewerkte uitgave betreft van zijn in 1961 bij de C.V. Mosby Co. verschenen boek 'Modern gnathological concepts'. Vandaar dan ook de huidige titel, 'Modern gnathological concepts – updated'.

Wanneer men beide boeken vergelijkt valt direct op dat de uitgave van de Quintessenz veel fraaier is verzorgd en ook beduidend is uitgebreid, de strekking is echter identiek gebleven.

Voordat met de eigenlijke bespreking wordt begonnen iets over het begrip 'Gnathology'. Het woord 'Gnathology' is afkomstig uit Amerika en wordt gebruikt ter aanduiding van de functieleer en de behandeling van het kauwstelsel in zijn geheel. In de oorspronkelijke gnathologische benadering wordt bij het bestuderen van afwijkingen in occlusie en articulatie en bij de occlusie-opbouw zeer veel aandacht besteed aan het registreren van bewegingen en posities van de onderkaak ten opzichte van de bovenkaak. Vervolgens worden deze registraties overgebracht naar een geheel instelbare articulator welke dan na instelling de geregistreerde bewegingen exact kan reproduceren.

Zoals bekend mag worden verondersteld wordt in Nederland met gnathologie voornamelijk het bestuderen en behandelen van het pijn-dysfunctiesyndroom bedoeld;

het toepassen van registratie-apparatuur en het werken met geheel of gedeeltelijk instelbare articulatoren komt hierbij nauwelijks of geheel niet aan de orde.

Victor O. Lucia behoort tot het uitstervende ras dat men in Amerika 'die-hard gnathologists' noemt en hiermee is eigenlijk al direct de tendens van het boek weergegeven. De geschreven tekst is een typische afbeelding van wat men in Amerika 'Gnathology' noemt. Aan de problematiek van het pijn-dysfunctiesyndroom wordt geheel geen aandacht besteed en de behandeling van de materie is dogmatisch van aard.

In de eerste drie hoofdstukken worden de anatomie en de fysiologie van het kauwstelsel besproken. Deze hoofdstukken bevatten niets nieuws en zijn, vooral wat de fysiologie betreft, nogal beperkt van opzet. In de hoofdstukken 4, 5, 6, 7 en 8 worden de diverse registratiemethoden, het overbrengen van de pantograafregistratie naar een articulator en het instellen hiervan overzichtelijk en duidelijk beschreven. Het gaat hierbij vooral om de geheel instelbare Stuart-articulator maar ook de Denar-articulator krijgt de nodige aandacht. Principes en richtlijnen voor de occlusie-opbouw worden in de hoofdstukken 9 en 10 behandeld; de illustraties hierbij zijn duidelijk en verhelderend. De hieropvolgende twee hoofdstukken gaan over de diagnostiek en het opstellen van een behandelingsplan. Deze hoofdstukken zijn onvolledig en de nodige uitspraken over de parodontale behandelfase zijn geheel verlaten.

Dan volgen hoofdstukken over het prepareren van elementen, de toepassing van goud/porselein kronen en het vervaardigen

van tijdelijke restauraties. Ook hier weer een eenzijdige en onvolledige benadering van de onderwerpen.

In het hoofdstuk over afdrucken worden zowel de hydrocolloïdale afdruckmethode als de combinatie koperband-stents besproken.

In een apart hoofdstuk wordt uitgebreid ingegaan op het vervaardigen van partiële prothesen met precisieverankering en aan de laboratoriumfase wordt hierbij veel aandacht besteed.

In twee hoofdstukken wordt de remontage-procedure van uitgebreid kroon- en brugwerk besproken. Bij het registreren van de centrale relatie wordt slechts één methode besproken en wel met toepassing van een kunststofs 'Lucia-jig'. Vervolgens zijn er hoofdstukken over het inslijpen en het cementeren.

In een van de laatste hoofdstukken wordt uitgebreid ingegaan op de rol die de frontelementen spelen bij de occlusie-opbouw; naar mijn mening is dit een van de beste hoofdstukken. Tot slot volgt nog wat casuïstiek.

Het boek van Lucia moet worden gezien als een rijkelijk geïllustreerde handleiding voor wat men in Amerika onder de oorspronkelijke gnathologie verstaat. Jammer is het dat geen enkele poging wordt gedaan om de dogmatische benadering enigszins te relativeren en, althans waar mogelijk, met onderzoek te onderbouwen. Vooral het geheel ontbreken van enige wetenschappelijke ondersteuning van de theoretische achtergronden van de beschreven klinische handelingen is storend en de grote zwakte van dit boek.

Tenslotte moet worden opgemerkt dat de woorden 'modern' en 'updated' zoals deze in de titel van het boek voorkomen niet door de geschreven tekst worden waar gemaakt.

Het boek kan worden aanbevolen voor diegenen die met geheel instelbare articulatoren (willen gaan) werken en in een extra naslagwerk zijn geïnteresseerd. Vooral de hoofdstukken voor de toepassing van de Stuart-articulator zullen hun nut zeker bewijzen.

De practicus die veel kroon- en brugwerk uitvoert zal er ongetwijfeld ook met plezier in kunnen lezen en er vast wel enkele niet onaardige praktische wenken aan overhouden.

J. H. N. Pameijer

J. F. Jumber: *An atlas of overdentures and attachments*. 256 pag., 449 afb. Quintessence Publishing Co., Inc., Chicago, Berlin, Rio de Janeiro, Tokyo 1981. Prijs \$ 72,—. ISBN 0 931 386 06 3.

Die Deckprothese und ihre Halteelemente. 254 pag., 444 afb. Quintessenz Verlags-GmbH, Berlin, Chicago, Rio de Janeiro, Tokyo 1983. Prijs DM 280,—. ISBN 3 87652 625 6.

Deze handleiding ten behoeve van het behandelen van patiënten voor een overkappingsprothese is zowel in de Engelse als Duitse taal verkrijgbaar.

De auteur Joe Jumber heeft niet alleen grote klinische ervaring in de vervaardiging van allerlei varianten van de overkappingsprothese, maar ook de tandtechnische zijde kent hij van haver tot gort.

Deze dubbele kwalificatie komt vooral tot uiting in de aandacht, die hij heeft voor de vormgeving van de gegoten restauraties. Deze zijn altijd zodanig uitgevoerd, dat een optimale reiniging door de patiënt mogelijk is.

Allereerst wordt nog eens uitgelegd wat de voordelen van een overkappingsprothese zijn in vergelijking met een volledige prothese. Benadrukt wordt dat elementen die 'hopeloos' lijken of op z'n minst dubieus zijn bij routinematig uitgevoerde conserverende behandeling, nog langdurig onder een overkappingsprothese kunnen meegaan. Door deze behandelingsmethode krijgt men de schadelijke functionele en parafunctionele krachten onder controle, die op terminale elementen kunnen worden uitgeoefend.

Dikwijls is de planning van de behandeling, door de complexiteit van problemen in deze gevallen niet eenvoudig. Veelal moeten enkele frontelementen worden geëxtraheerd, wat esthetische problemen oplevert; bij andere elementen moet parodontale chirurgie worden uitgevoerd. Wanneer moeten de wortelkanaalbehandelingen worden gedaan, en wanneer moeten

gegoten restauraties worden aangebracht? Aan de hand van een aantal voorbeelden wordt de behandelingsstrategie duidelijk uitgelegd. Vervolgens worden de preparatie- en afdrucktechnieken besproken en wordt het gebruik van geprefabriceerde wortelstiften en de techniekfase aan de orde gesteld. Voor het verkrijgen van retentie worden intra- en extracoronaire verankeringen en staafconstructies aanbevolen. Behalve het Zest-anker zijn de meeste van deze verankeringen ook in Nederland verkrijgbaar.

In het laatste hoofdstuk komt de nazorg van de overkappingsprothese aan de orde. De patiënt moet er telkens weer op worden gewezen dat deze voorzieningen niet het eeuwige leven hebben. Zij moeten met voortdurende zorg worden omringd. Een goede mondhygiëne alléén is niet voldoende. De prothese moet ook worden aangepast aan optredende resorptie en/of slijtage van de verankeringen.

Dit boek is door z'n vele gekleurde illustraties makkelijke kost. Een soort 'kookboek', dat de algemeen-practicus en zijn tandtechnicus van harte kan worden aanbevolen.

W. H. A. Steen

F. A. Carranza Jr. en E. B. Kenney: *Prevention of periodontal disease*. 100 pag. Quintessence Publishing Co., Inc., Chicago, Berlin, Rio de Janeiro, Tokyo 1981. Prijs £ 28,—. ISBN 0 931 386 51 9.

'Prevention of periodontal disease' is een verslag van een symposium dat in 1980 is georganiseerd door de afdeling Parodontologie van de Tandheelkundige Opleiding van UCLA, in Santa Monica, V.S.

Tijdens dit symposium hebben een aantal kopstukken gerapporteerd wat er in de wereld bekend is aan preventieve maatregelen, wat het effect is, hoe ze klinisch zijn toe te passen en wat de tekortkomingen zijn.

Prof. Harald Løe laat weten dat er beslist nog geen consensus is over de vraag of specifieke bacteriën de oorzaak zijn van gingivitis en parodontitis. Zou dit het geval zijn, dan dienen maatregelen te worden ontwikkeld, die gericht zijn op deze specifieke bacteriën. Is er sprake van een niet-specifieke ontsteking, dan dienen preventieve maatregelen zich te richten op de tandplaque in het algemeen. Harald Løe vindt hierin bijval van Dr. Walter Loesche, de bekende microbioloog, die in zijn bijdrage nog wat dieper ingaat op de specifieke en niet-specifieke plaquehypothese.

Mechanische methoden ter bestrijding van tandplaque worden besproken door Dr. Max Schmidt. Gesteld wordt dat er geen type tandenborstel superieur is aan andere soorten borstels. De meest effectieve middelen ter reiniging van de interdentalen ruimten zijn de tandestokers, de 'interden-

tal brushes' en de 'single-tufted' borstels. Mondhygiëne-instructie dient te worden gekoppeld aan regelmatige professionele gebitsreiniging.

Dr. Jan Egelberg stelt aan de hand van overzichtelijk gepresenteerde onderzoeken vast, dat de consistentie van de voeding geen invloed heeft op de gezondheid van het tandvlees.

Op de rol van motivatie en gedragsverandering op de plaquebeheersing wordt ingegaan door Dr. Philip Weinstein. Hij stelt vast dat hier nog niet veel aangrijpingspunten zijn. Meer houvast bieden de vele preventieve programma's, die zijn samengevat door Dr. Asger Frandsen. Op het gebied van de cariëspreventie is hiermee een opmerkelijk succes geboekt. In hoeverre deze programma's afbraak van het parodontium over een lange termijn zullen tengaan dient nog te worden vastgesteld.

Dr. Clifton Dummet tracht een blik te werpen op de preventieve voorzieningen van de toekomst. Hij stelt dat, willen we tot een goede preventie van parodontale aandoeningen komen, een integrale aanpak is vereist van de tandarts-algemeen-practicus met zijn organisaties en de verschillende overheden.

Het boek, dat is samengesteld door Prof. F. Carranza en Prof. B. Kenney geeft de tandarts veel achtergrondinformatie en houvast bij het samenstellen van zijn preventieve programma's. Hoewel er uitbundig geciteerd is uit de literatuur, is het toch een plezierig leesbaar geheel geworden, waarin een duidelijke lijn is te ontdekken.

Door de bondige wijze van stellen en de voor de uitgever kenmerkende overzichtelijke lay-out, is het een boek geworden, dat tot lezen uitnodigt.

L. J. van Dijk

R. Simonsen, V. Thompson en G. Barrack: *Etched cast restorations: Clinical and laboratory techniques*. 180 pag., 273 afb. Quintessence Publishing Co., Inc., Chicago, Berlin, Rio de Janeiro, Tokyo 1983. Prijs \$ 46,—. ISBN 0 86715 120 X.

Richard Simonsen is geen onbekende op het terrein van de composiet-etstechniek. In 1978 publiceerde hij bij dezelfde uitgever 'Clinical application of the acid etch technique', waarin verslag wordt gedaan van de tot dan toe bekende mogelijkheden. Helaas kon die uitgave nauwelijks een belangrijke bijdrage aan de literatuur over dit onderwerp worden genoemd (zie boekbespreking in Ned Tijdschr Tandheelkd 1979; 86: 337).

Zijn nieuwste produkt, geschreven in samenwerking met materiaalkundige V. Thompson van de Universiteit van Maryland en prothetist G. Barrack van de universiteit van New York, is wél een buiten-

gewoon interessant werkstuk. In een grafisch perfect verzorgde uitgave (met schitterende foto's en on-Amerikaans goed tekenwerk) wordt allereerst een degelijk en up-to-date overzicht gegeven van de diverse mogelijkheden om etsbruggen te vervaardigen. Het accent in dit boek ligt echter op de etsbrug met niet-geperforeerde metalen retentievleugels. De verbinding composiet-metaal wordt gerealiseerd door het metaal elektrolytisch te etsen, een innovatieve toepassing van de composiet-eststechniek, waarvan de mogelijkheden vrijwel onbeperkt zijn. Elektrolytisch etsen is overigens alleen mogelijk bij niet-edele legeringen omdat hiervoor een zogenaamde multi-fase structuur noodzakelijk is.

Via elektrolytisch etsen zijn hechtingskrachten tussen composiet en metaal mogelijk die twee tot drie maal groter zijn dan die tussen composiet en glazuur (zo'n 25 MPa tegenover maximaal 10 MPa voor geëtsd glazuur).

Volgens de auteurs is het nu mogelijk ook in de molaarstreek etsbruggen te vervaardigen die niet onderdoen voor een traditionele brug qua prognose. Overigens moet dit type etsbrug niet gezien worden als vervanging van de traditionele brug, maar vooral als een nuttige aanvulling die in bepaalde situaties zoveel voordelen heeft boven de traditionele aanpak, dat hij de voorkeur geniet.

Naast een superieure retentie is het voordeel van geëtsd metaal boven geperforeerd metaal de geringere dikte die voor de retentievleugel en het composiet nodig is. De auteurs stellen dat 0,6 mm voldoende is. Composietmateriaal functioneert hierbij als een soort cement dat een aantal zeer prettige eigenschappen heeft: het is pulpavriendelijk, is perfect van kleur en (dat is het belangrijkste) is onoplosbaar.

Naast de etsbrug worden ook andere mogelijkheden met elektrolytisch geëtsde legeringen gepresenteerd. Zo is deze methode bij uitstek geschikt voor 'splinting' van parodontaal verzwakte elementen: de bezwaren van de 'pinledge'-preparatie worden op elegante wijze omzeild.

Een nadeel van deze uitgave is de beperkte follow-up die met betrekking tot de getoonde oplossingen heeft plaatsgehad. Dit bezwaar wordt door de auteurs ondèrkend en op verschillende plaatsen in het boek aangestipt. De verklaring hiervoor is het feit dat de eerste elektrolytisch geëtsde constructies pas twee en een halfjaar geleden werden geplaatst.

In twee aparte hoofdstukken gaan de schrijvers in op de tandtechnische aspecten en op het elektrolytisch etsen. Ten aanzien van dit laatste geven de auteurs de complete, in Maryland hiervoor ontwikkelde, methode vrij, compleet met gebruikte apparatuur en receptuur, aangepast aan de diverse legeringen.

Een groot gemis is het ontbreken van een visie op de schaduwzijde van de toepassing van de genoemde niet-edele legeringen: over de allergene eigenschappen wordt met geen woord gerept.

Toch hoort dit boek thuis in de boekenkast van elke algemeen-practicus en tandtechnicus die interesse heeft in de toekomstige ontwikkelingen in de tandheelkunde. En wie heeft dat niet?

En juist omdat deze uitgave binnenkort hopeloos verouderd zal zijn, is snelle aanschaf dringend gewenst.

H. J. de Kloet

R. P. van Oort: *Skin color and facial prosthetics*. Tandheelkundige monografieën deel 38. 152 pag. Stafleu & Tholen bv, Alphen aan den Rijn/Brussel 1982. Prijs f 36,00. ISBN 90 6065 438 2.

Van het proefschrift van Dr. R. P. van Oort is ook een handelseditie verschenen in de door Stafleu & Tholen uitgegeven serie Tandheelkundige monografieën. De inhoud van dit deel nummer 38 is overeenkomstig de dissertatie en daarom wordt voor de bespreking daarvan op deze plaats verwezen naar de april-aflevering van de lopende jaargang en wel naar de bladzijden 185 en 186.

Redactie

Excerpta odontologica

Correspondentie deze rubriek betreffende te richten aan:

A. C. Lamers, Rijksweg 217,
6582 AA Heumen.

Sectie III Conserverende tandheelkunde

1669. Einjährige In-Vivo-Verschleissuntersuchungen eines Mikrofüllerkomposits im Seitenzahnggebiet.

Meier D, Fringeli G, Lutz F.
Schweiz Monatsschr Zahnheilkd
1982; 92: 1099-1108.

Bij zeven tandheelkundige studenten met een gezond gebit zonder diastemen, zonder orthodontische afwijkingen en met een normale kauwfunctie werden in 24 ondermolaren 18 klasse II-restauraties gemaakt met een door de fabrikant voor dit doel ontwikkeld microfijn composiet, waarvan de microfijne anorganische vuldeeltjes bestonden uit pyrogeen SiO₂ met een diameter van 0,04 µm. Als controle werden in de overige zes elementen klasse II-amal-

gaamrestauraties (non-gamma) aangebracht. Per patiënt werden één amalgaam- en één tot drie composietrestauraties vervaardigd. Occlusaal werden de composietrestauraties zodanig afgewerkt dat zij in centrale relatie maximaal occlusaal contact maakten, zonder de occlusie en articulatie te storen. Volgens de methode van Meier en Lutz werden modellen (replica's) vervaardigd, waarna de afname in occlusale hoogte, in een gestandaardiseerde meetopstelling, door middel van een oppervlakteruwheidsmeter kon worden bepaald (profilometrische meetmethode). De nauwkeurigheid van deze meetmethode is 6,5 µm.

Op twee punten van elke restauratie werd de occlusale slijtage gemeten; (a) in het gebied waar maximaal occlusaal contact bestond en (b) in het gebied waar een deel van de restauratie geen direct contact met zijn antagonist had.

De gemiddelde resultaten van slijtage na één jaar zijn schematisch weergegeven:

	composiet	amalgaam
gebied a:	134,9 µm (± 76,5)	63,9 µm (± 12,2)
gebied b:	76,5 µm (± 16,8)	34,4 µm (± 9,1)

Statistische bewerking van deze resultaten geeft aan dat bij $p < 0,05$ composietrestauraties significant veel meer slijten dan de klasse II-amalgaamrestauraties. De resultaten laten ook zien dat slijtage bij klasse II-composiet- en amalgaamrestauraties ongeveer twee keer zoveel is als de slijtage bij klasse I-restauraties volgens de resultaten van Meier en Lutz. De auteurs concluderen hieruit dat composieten voor klasse II-restauraties (nog) niet geschikt zijn om amalgaam te vervangen.

Van Groeningen - Groningen

1670. In vivo-evaluation of the wear of restorative resin.

Mitchem JC, Gronas DG. J Am Dent Assoc 1982; 104: 333-5.

Bij elf patiënten met een volledige prothese werden de eerste ondermolaren gebruikt om de abrasie te testen van vier composietmaterialen: Isopast en Silar als representanten van de microfijn gevulde composieten; Adaptic en Profile als representanten van conventionele composieten. Klasse I-